

דרושים בדחיפות: עקרונות מוסכמים להתנעתו של תהליך מדיני

מאת השגריר (בדימוס) מיכאל הררי

מבט מבס"א, מס' 2,273, 2 באפריל, 2024

תקציר: כבר חצי שנה שהמלחמה בעזה נמשכת ועד היום אין בנמצא מהלך מדיני כלשהו, אף אם ברמה העקרונית והאסטרטגית בלבד. בנסיבות אלו, די ברור שלא ניתן לגבש תוכנית סדורה ל"יום שאחרי", ועל-כן ברצוני להניח על השולחן מספר עקרונות מנחים, שעשויים להיות מקובלים הן על ישראל והן על השחקנים המרכזיים בזירה האזורית והבינלאומית גם יחד. למעשה, התמרון המדיני היחיד נוגע למשא ומתן המתנהל סביב עסקה לשחרור חטופים והפסקת אש זמנית אך אין בידינו די מידע כדי להעריך את סיכוייה של עסקה מעין זו. הרושם המתקבל בזירה הבינלאומית בדבר חוסר עניינה, או רצונה, של ישראל לדון בשאלות הנוגעות לחלופות הרצויות לגבי רצועת עזה בפרט והזירה הפלסטינית בכלל, גורמות נזק עצום, ומצמצמות את מרחב התמרון הישראלי. תחילתו של תהליך מדיני, המבוסס על העקרונות המוצעים, עשוי לצמצם את הנזק ולשרת את האינטרסים הישראליים.

הנזק שנגרם מהיעדרו של תהליך מדיני כלשהו ניכר היטב. הביטוי החריף והמדאיג ביותר נוגע למשבר במערכת היחסים עם ארה"ב. חוסר האמון והתהייה ביחס לכוונותיה של ישראל סביב המלחמה בקרב שורה ארוכה של מדינות, והחשש מפני הסלמה נרחבת יותר, מכפי שקיימת כבר במספר חזיתות, פוגעים אנושות ביכולתה של ישראל להשיג את יעדי המלחמה (שאינם נהירים כלל וכלל). זאת, דווקא על רקע מפגש האינטרסים בין ישראל ושכנותיה, כמו גם הזירה הבינלאומית, סביב הרצון הברור למנוע מן החמאס הישגיות בסיומה של המלחמה, מחשש להשלכותיה הרחבות יותר באזור.

ובכן, ברצוני למנות מספר עקרונות כלליים, שיכולים להיות מקובלים על ישראל מחד גיסא, והשחקנים הרלבנטיים בזירה האזורית והבינלאומית מאידך גיסא:

- **סיוע הומניטרי מסיבי לתושבי הרצועה:** מדובר כעת בצורך אסטרטגי, מעבר להיבט המוסרי – אנושי. הנזק שנגרם מהיעדר התגייסות ישראלית אפקטיבית להעביר סיוע לתושבי הרצועה פוגע אנושות באינטרסים המדיניים והתדמיתיים של ישראל. לכך השלכות בטוח הזמן המייד, והרחוק יותר. הרכבת הבינלאומית כבר יצאה מהתחנה. ראוי שישראל תאמץ מדיניות שונה, המקדמת במספר

ערוצים העברת סיוע הומניטרי, למרות סימני השאלה ביחס להשתלטותם של אנשי החמאס על חלק מן הסיוע.

- **רצועת עזה לא תישלט על-ידי החמאס:** אירועי ה-7 באוקטובר הוכיחו, למי שהיה לו ספק, שהחמאס איננו יכול להיות שחקן פוליטי לגיטימי בזירה הפלסטינית. התעקשותו שלא להכיר בישראל, כמו גם בהסכמים קודמים בין ישראל והפלסטינים והמשך המאבק המזוין, אינם יכולים לאפשר לו את המשך השליטה ברצועה. מדובר באינטרס משותף למרבית השחקנים המתונים באזור (מדינות ערב) ובזירה הבינלאומית.

- **הרשות הפלסטינית הינה הכתובת הלגיטימית היחידה בזירה הפלסטינית:** ישנה חשיבות רבה לשוב ולהדגיש את היותה של הרש"פ הכתובת היחידה לכל שיג ושיח מדיני-כלכלי-ביטחוני בין ישראל והפלסטינים ואל מול הקהילה הבינלאומית. למרות מגרעותיה המוכרות, ובהקשר זה הקהילה הבינלאומית תהא הראשונה להצביע עליהן, מדובר בכתובת הפוליטית היחידה המקובלת על הכול, וישראל בראש. מאליו ברור, שהיא צריכה ליישם רפורמות מקיפות בשורה של תחומים, כמו גם לקיים בחירות בקרוב, על מנת לזכות באמון רחב בזירה הפלסטינית. היעדרה של חלופה לשלטון החמאס, אף אם איננה מושלמת, מקשה עד מאד, ואולי אף מכשילה, על יצירת לחץ אפקטיבי כדי להביא להפלת שלטון החמאס ברצועה (במקביל ללחץ הצבאי שמופעל זה שישה חודשים).

- **ישראל איננה מתכוונת להישאר ברצועת עזה:** התחייבות ברורה ופומבית ביחס לכוונתה של ישראל לסגת מרצועת עזה מתחייבת מאד. כמובן שמהלך מעין זה יתכן בהינתן שהאינטרסים הביטחוניים של ישראל נענים, אולם בנסיבות הנתונות הבהרה רשמית מעין זו מצד ישראל, תסיר מעל השולחן ספקולציות למיניהן, המושמעות מעת לעת (כולל מפי דוברים ישראלים רשמיים!), ביחס לכוונת מצד ישראל להישאר ברצועה, או אף לחדש את ההתיישבות.

- **ישראל איננה מתכוונת לבצע טרנספר בכוח לתושבי הרצועה:** הצהרות ישראליות לא אחראיות, גם מצד גורמים רשמיים, גרמו לנזק בל יסוער למערכת היחסים בין ישראל ושכנותיה, ובראשן מצרים וירדן, ולא כל שכן בזירה האזורית והבינלאומית הרחבה. אף אם ישנם גורמים בישראל, שמשתעשעים ברעיונות מעין אלו, ברי לכול כי אינם ישימים, והנזק שייגרם, וכבר נגרם, כבד וחמור. הבהרה רשמית בנדון תסייע לשקם את האמון מול מצרים בעיקר, ותאפשר שיתוף-פעולה אפקטיבי יותר עימה. כך גם מול שחקנים רלבנטיים נוספים.

כאמור, לא מדובר ב"תוכנית עבודה" סדורה ויש לצפות שיתגלעו חילוקי דעות לא מעטים בין ישראל ובנות בריתה ביחס לתרגומן למעשה של מרבית העקרונות המוצעים. אולם, בנסיבות בהן אנו מצויים מדובר בעקרונות כלליים חשובים ביותר, שיכולים להניע תהליך מדיני באופן שישרת את האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל.

יש לשוב ולהדגיש:

- קיים מפגש אינטרסים אסטרטגי בין ישראל ומרביתן של מדינות ערב המתונות, כמו גם הזירה הבינלאומית, למנוע הישגיות מן החמאס בסיומה של המלחמה. תוצאה שתיתפס כהישג בולט לחמאס עלולה להשליך על מעמדו של האסלאם הפוליטי באזור, ועל מעמדם של זרמים אסלאמיים רדיקליים בשורה ארוכה של מדינות ערביות עימן יש לישראל אינטרסים משותפים.

- הרושם המתקבל בזירה הבינלאומית בדבר חוסר עניינה, או רצונה, של ישראל לדון בשאלות הנוגעות לחלופות הרצויות לגבי רצועת עזה בפרט והזירה הפלסטינית בכלל, גורמות נזק עצום, ומצמצמות את מרחב התמרון הישראלי. תחילתו של תהליך מדיני, המבוסס על העקרונות המוצעים, עשוי לצמצם את הנזק ולשרת את האינטרסים הישראליים.
- המשבר, או הסדקים המתרחבים עד מאד, בין ישראל וארה"ב, מקשים על ישראל בזירה המדינית, ולהם השלכות אף על המישור הצבאי. הקולות הנשמעים מושינגטון מדאיגים מאד, וראוי שידירו שינה בקרב מקבלי ההחלטות בירושלים. ההבחנה שממשל ביידן עושה לאחרונה, כולל בפומבי ומפי הדרגים הבכירים ביותר, בין תמיכה בישראל לבין ממשלת ישראל, טומן בחובו השלכות מיידיות, וארוכות-טווח. כדאי לשים לב אפילו לאמירותיו של המועמד הרפובליקני, הנשיא לשעבר דונלד טראמפ, ביחס למה לדעתו ישראל צריכה לעשות (עליה להגיע לסיום המלחמה) על מנת להבין שמדובר למעשה במעין "קונצנזוס אמריקני" אף ערב בחירות.

מספר הערות ביחס למגרש הפוליטי:

אין זה מעניינו של נייר מעין זה לגלוש לשדה הפוליטי, בזירות הנוגעות בדבר. יחד עם זאת, התעלמות מוחלטת איננה תורמת להבנה ולשקלול החלופות האפשריות בנסיבות הנתונות.

בזירה האמריקנית: אין להתעלם מן הלחצים הגוברים והולכים על ממשל ביידן, ככל שמועד הבחירות קרב והולך. ממשלת ישראל חייבת לקחת אותם בחשבון, אף אם ישנם גורמים בקרבה שמהמרים, או מעדיפים, את חזרתו של טראמפ לבית הלבן. לממשל ביידן מספר חודשים מספיק כדי להשפיע על האופן בו מתנהלת המלחמה, וכיצד תסתיים. בנסיבות העכשוויות של המלחמה חובה להימנע ככל שניתן מ"הימורים פוליטיים" או צעדים שיתפרשו כ"משחקים במגרש הפוליטי האמריקני". מדובר בבעלת הברית האסטרטגית של מדינת ישראל – מדינית, צבאית וכלכלית.

בזירה הפלסטינית: מעמדה של הרשות הפלסטינית בשפל המדרגה. היעדרן של בחירות מאז 2006, שחיתות, ואובדן האמון ביכולתה של הרשות, ונשיאה אבו מאזן, להוביל מהלך מדיני של ממש, הם בגדר עובדה ברורה. כאמור, יש הכרח בקיומן של בחירות בהקדם. אולם אלו טומנים בחובן שורה ארוכה של סימני שאלה ומוקשים, שלבטח לא ניתן ליישבם כעת בזמן מלחמה. היותה של הרשות הפלסטינית "הכתובת הכשרה היחידה", המקובלת על כלל השחקנים בזירה האזורית והבינלאומית, ואף מבחינת ישראל (אף שזו תרמה לא מעט להיחלשותה בשנים האחרונות), הינה נכס בנסיבות הנוכחיות. הרשות כאלטרנטיבה שלטונית בכלל, וברצועת עזה בפרט, חייבת לקבל דגש מרכזי וחיובי יותר. מבחינות רבות, יש לקדם מערכת אינטנסיבית של "ייחסי ציבור" על מנת לשדרג ולשפר את דימויה הציבורי והפוליטי. החמאס תוסיף להיות שחקן משמעותי בזירה הפלסטינית, אולם אירועי ה-7 באוקטובר, ועמדותיה המדיניות והצבאיות, מחייבים כאמור את הבלטתה של הרש"פ ככתובת הלגיטימית היחידה, כולל ובעיקר מבחינתה של ישראל.

בזירה הישראלית, הלבטים וחילוקי הדעות בין מרכיבי הקואליציה, ובחברה הישראלית בכלל, עמוקים וחריפים אולי מאי פעם. כאמור, אין תכליתו של מסמך זה להידרש לסוגיות פוליטיות, כאלו או אחרות. העקרונות שמנינו לעיל אמורים, לעניות דעתנו, להיות מקובלים על מרבית השחקנים בתוך הקואליציה, ומחוצה לה. אין בהן שום התייחסות לאופי הפתרון הרצוי לסכסוך הישראלי – פלסטיני (פתרון שתי המדינות? אוטונומיה? סיפוח?), ולא בכדי. בנסיבות הנוכחיות של המלחמה בעזה, והעימותים בחזיתות נוספות, אין בהכרח ציפייה בזירה הבינלאומית מישראל להיות מסוגלת לאמץ יעדים, או עקרונות,

"שאפתניים" מדי. אולם, יש הכרח, יותר מאי פעם ומאז ה- 8 באוקטובר, להגיע למספר עקרונות מוסכמים, כמוצע לעיל, כדי להניע תהליך מדיני, שישרת את האינטרסים הישראליים מול רצועת עזה, ומעבר לה.

השגריר (בדימוס) מיכאל הררי הוא חוקר בכיר במרכז בס"א, משמש כיועץ בתחומי אסטרטגיה, מדיניות ואנרגיה, מרצה בחוג למדע המדינה במכללת עמק יזרעאל ועמית מדיניות במיתווים.